

ŠIROKE, GLOBOKE PRAVOPISNE RAZPOKE

STANKO KLINAR

1. V Planinskem vestniku (v nadaljevanju PV) 1/1995 berem na straneh 12 do 13 takele stavke:

»... pot na goro (namreč Štegovnik, op. S. K.) ni opisana niti v *Vodniku* po Karavankah, niti v *Vodniku* po Kamniških Alpah (gora je nekje vmes med obema gorstvom, zato sta jo avtorja *vodnikov* najbrž prepustila drug drugemu — in tako je, žal, izpadla iz obeh)...

»Pot, ki sva jo prehodila, ni opisana v planinskih *vodnikih*. **Andrej Stritar** (ki je tudi avtor enega od *vodnikov*; op. S. K.) je sicer hodil tod, vendar si je izbral drugačno izhodišče. Ta zapisek bi lahko bil spodbuda **Stanku Klinarju** in **Petru Ficku**, da se odločita, v kateri *Vodnik* sodi gora.« (Leželi tisk vnesel S. K.)

2. Ker sem se v PV 3/1995, str. 137—138, obregnil ob pišcev pravopis, me je pisec navedenih stavkov v PV 6/1995, str. 273—275, poučil, da imamo na svetu tudi Slovenski pravopis in uredništva, ki že vedo, kako in kaj. Takole razpreda:

»Zakaj sem v članku besedo »vodnik« pisal včasih z veliko, drugič z malo začetnico? Strokovna pojasnila so v Slovenskem pravopisu (SAZU, 1990, str. 15 do 26, predvsem str. 16, odstavek 37), tu pa le na kratko. Celotni naslov obravnavane knjige, napisan na str. 1, je:

KARAVANKE PLANINSKI VODNIK

Takle naslov je nekoliko težko sklanjati, zato sem naslov knjige v članku preimenoval v *Vodnik* po Karavankah. Ker je originalni naslov lastno ime, je lastno ime tudi poenostavljeni naslov, zato sem ga pisal z veliko začetnico (po analogiji: Organizacija združenih narodov — Zdrženi narodi). Če govorimo o vodnikih na splošno (torej je beseda »vodnik« nadomestek za »knjigo«), pa gre za občno ime, zato besedo pišem z malo začetnico. Ampak slavist bi morda te stvari pojasnil drugače. Moja znanka (novo pečena slavistka) je bila najprej za zapis »vodnik«, kasneje pa se je strinjala tudi z mojo razlago glede rabe velike črke, vendar se ni želela opredeliti, kaj je prav in kaj narobe. Za reševanje takih vprašanj imajo revije ponavadi lektorje, ki skušajo s svojim znanjem odpraviti napake piscev. Originalno besedilo o Stegovniku je bilo v članku na nekaterih mestih spremenjeno, lektor ali urednik PV pa očitno ni videl nič zgrešenega pri zapisih *Vodnik/vodnik*.

3. Pri tem me zanima naslednje:

a) Ker je vsak samostalni po definiciji *ime/nomen* (in njegov nadomestek je za-*imek/pro-nomen*, in prvi sklon, ki stvari po-*ime*-nuje, je *imeno-valnik/nomin-ativ*), kako vemo, katera »imena« bomo pisali z veliko začetnico? In ali se vsa lastna imena pišejo z veliko začetnico in vsa (občno)vrstna z malo? Kako ureja stvari konvencija?

b) Ko namesto celotnega izvirnega imena knjige navedemo okrajšano ime ali celo samo vrstni nadomestek,

naletimo na pravopisni problem, o katerem Slovenski pravopis 1990 (v nadaljevanju SP) nima niti besede (bežno govori o drugačnih okrajšavah in nadomestkih), konvencija pa ga nedosledno ureja. Kako da se potem moj oporečnik tako lahke vesti sklicuje na SP?

Če bi se *vodnik*, ki je občno/vrstno ime, kot referenca za določeno knjigo, torej v specifični rabi, pisal z veliko začetnico, ker naj bi s tako referenco postal okrajšava/nadomestek za lastno ime (in eo ipso sam lastno ime?), to pa verjetno ne postane, ker ostaja v osnovni sporočilnosti še naprej vrstno/občno ime, četudi v specifični rabi, in v tej rabi resnično označuje edinstveno in nezamenljivo stvar v svoji sferi (a je še vedno samo nadomestek za pravo lastno ime ali njegova okrajšava, verjetno pa bolj nadomestek, zakaj pravo izvirno lastno ime knjige je *Karavanke*, z vrstnostnim podnaslovom *Planinski vodnik*), in to drugo je kamen spotike, ker se kontaminira s prvim (namreč kategorija specifičnosti se kontaminira s kategorijo občnosti), in prav zato še ne preide — po slovenskem tolmačenju — v kategorijo lastnih imen, četudi bi — po nekaterih tujejezičnih tolmačenjih — lahko, in nekatere take okrajšave tudi v slovenščini dejansko preidejo, te tudi res navaja SP, a zelo pomanjkljivo in nedosledno, predvsem v odstavku 37 pozablja na knjige, četudi tja lahko spadajo, recimo Dantejeva *Komedija*, *Toporišičeva Slovnica*, *Cankarjev Blagor*, *Tavčarjeva Kronika*, *Jančarjev Valček*, *Jesihovi Sadeži*, *Rožančeva Greda*, *Kreftovi Komedijanti*, *Kermaunerjevi Junaki*, *Kmečlovi Bratje*, *Smoletovi Čeveljčki*, *Debeljakova/Mrakova Maša*. (Namenoma izbiram tiste, ki imajo v polnem naslovu kako občno ime na prvem mestu, torej pisano z malo začetnico, ki v okrajšavi kot edina beseda napreduje v veliko začetnico. Izključeni so torej naslovi tipa *Martin Krpan* in *Krst pri Savici*.) (Večino teh primerov najdemo v: **Taras Kermauner**, Slovenski plemenski junaki — *Tugomer*, prvi del, SAZU, Lj. 1994, kjer najdemo tudi zveze *Jovanovič* prikazuje v *Tumorju* ..., *Smole* obravnava v *Čeveljčkih* ..., *Cankar* naredi *Blagor* za *komedijo*.) Iz teh primerov razberemo pravilo, da se okrajšani naslovi knjig pišejo z veliko začetnico, vendar se prav ti okrajšani naslovi ne prekrivajo z vrstnostjo. Po kontaminaciji z vrstnostjo (ali če vrstnost prevlada) se pišejo z malo, npr. *vodnik*, zato v javnosti toliko pravopisne zmede, ki jo bolj kot SP urejata (ali »urejata«) samovolja piscev in konvencija (žal pa je konvencija različna na različnih uredništvih in pri različnih (četudi istovrstnih) imenih in zmeda bujno uspeva: nekateri Cerkev in Partijo — SP, 37 — kljub SP dosledno pišejo z malo začetnico (ideološki predsodek?), a uredniki in lektorji ne mignejo z mezincem); vseeno sodim, da nas bo konvencija napolnila na *vodnik* po *Karavankah* ali *Klinarjev vodnik*, ker je v tem primeru velika začetnica glede na polni izvirni naslov slabo utemeljena. (Bojim pa se, da bi glede na vsesplošno

kaotičnost **Janko Moder** odobril tudi veliko začetnico: Vodnik po K., Klinarjev Vodnik. (Verjetno zaradi podnaslova.) Kako bi se odločil **dr. Jože Toporišič**, glavni avtor SP 1990, ni mogoče predvideti. Po svoji naravi bi gotovo skušal nasprotovati. A komu? (J. Moder bi mu olajšal delo, če bi se strinjal z mano.) Vsekakor načelno nasprotovanje ni zanesljiv pravopisni kriterij. Ganljivi in sami sebi nasprotujoči so v SP, recimo, njegovi zapisi »Filozofska fakulteta v Zagrebu« (SP, 97) in »filozofska fakulteta v Ljubljani« (SP, 104) — poleg »Filozofska fakulteta v Ljubljani« (SP, 103) — in verjetno smemo sklepati na *filozofska fakulteta v Zagrebu*, ki sicer ni zabeležena. Razumi, kdor more! (In pravilno zapiši, kdor zna! Rezultat je ta, da polovica profesorjev Filozofske fakultete v Ljubljani ne zna pravilno napisati imena svoje ustanove.)

Pri navajanju stvarnih imen, kot rečeno, SP čisto pozabi na okrajšana imena knjig, iz poglavja o malih črkah (iz poglavja o Malih črkah?? — poglavje ima naslov Male črke) pa bi se po vzporednih primerih dalo sklepati, da naj se pišejo z malo začetnico, kadar prevlada vrstnost. (Npr.: Društvo proti mučenju živali: *občni zbor društva* — ve se katerega, ima svoje polno ime, a okrajšave kljub temu ne pišemo *občni zbor "Društva"*. S polnim imenom pa bi seveda pisali *občni zbor Društva proti mučenju živali*; vsekakor bo treba ožje določiti, katere okrajšave se pišejo z veliko in katere z malo začetnico.) Je pa SP, 37, znatno narobe, ker nekatera imena napačno piše in hkrati ne pove, katera tam navedena imena lahko krajšamo. Krajšamo namreč lahko samo tista, kjer druga beseda lahko stoji tudi sama s polnim zaželenim pomenom, ta pa se potem,

Smrtne žrtve plazov v deželah IKAR v zimi 1994/1995

Na lanskoletnem zasedanju Podkomisije za plazove pri Mednarodni komisiji za reševanje v gorah (IKAR) v Geirangerju na Norveškem je slovensko GRS zastopal načelnik Podkomisije za plazove **dr. Tomaž Vrhovec**. Obravnavali so številna vprašanja in uvodoma podali pregled nesreč v državah, ki jih zastopajo.

Število mrtvih v plazovih se je v zimi 1994/95 v primerjavi s številom žrtev leto dni poprej povečalo za 30. Kljub številnim žrtvam je stanje še vedno boljše kot leta 1991 in v zimah 1977 do 1986.

Pregled smrtnih žrtev plazov v državah — članicah IKAR v zimi 1994/1995

Država	TS	VS	OS	AL	OP	OZ	RA	Skupaj
Anglija	—	—	—	—	—	—	—	—
Avstrija	14	6	—	3	—	—	1	24
Bolgarija	—	—	—	—	—	—	—	—
Češka	—	—	—	—	—	—	—	—
Francija	9	13	—	1	—	—	—	23
Hrvaška	—	—	—	—	—	—	3	3
Italija	4	5	—	3	—	—	—	12
Kanada	2	1	1	4	—	2	5	15
Liechtenstein	—	—	—	—	—	—	—	—
Nemčija	1	—	—	—	—	—	—	1
Norveška	1	1	—	—	1	—	—	3
Poljska	—	—	—	—	—	—	—	—
Slovaška	1	—	—	3	—	—	—	4
Slovenija	—	—	—	—	—	—	1	1
Španija	6	—	—	—	—	—	—	6
Švica	11	1	—	8	—	—	—	20
ZDA	8	3	—	6	1	1	9	28
Skupaj	57	30	1	28	2	3	19	140
Odstotkov	41	21	1	20	1	2	14	100

Legenda: TS = turni smučarji, VS = smučarji izven zavarovanih smučišč, OS = smučarji na urejenih smučiščih, AL = gorniki brez smučí, OP = zasuti na cestah, OZ = zasuti v zgradbah, RA = drugi

Pregled ne zajema žrtev med člani odprav in trekingov v Himalaji, Karakorumu, Andih in drugih gorstvih sveta,

niti domačinov v teh predelih. Po izkušnjah sodeč slednje ni majhno, vendar pa o njih skoraj ni zanesljivih podatkov.

Med mrtvimi je tudi enajstleten fantiček iz Spodnjega Brezna pri Rimskih Toplicah. Dne 24. 12. 1994 ga je v bližini doma zasul plaz na pobočju, poraslem z nepokošeno travo.

Deček se je podal na zasneženo strmino, da bi se dričal. Ko je zakoračil na nekako 36 stopinj nagnjen del vzpetine, na katerem je bilo do 50 cm snega, se je nad njim utrgala kloža in ga zasula. Bil je sam, zato mu nihče ni mogel pomagati. Zaradi navade, da je včasih odšel k sosedom in tam ostal preko noči, so ga pogrešili šele naslednjega dne in po kratkotrajnem iskanju našli mrtvega zaradi zadušitve — pol metra globoko v plazovini, ležečega na hrbtu z glavo navzdol.

Nesreča je zgovorno opozorilo. Podobnih plazov je v našem gričevnatem svetu na stotine. Večina se izteka na lokalne, občinske, državne in tudi mednarodne ceste, kjer možnost nesreče ni majhna. O tem se lahko prepričamo, če si ogledamo pregled smrtnih nesreč v plazovih na Slovenskem.

Udeleženci posveta so med drugim obravnavali vprašanje preprečevanja nesreč in naprave za iskanje zasutih.

Med slednjimi že nekaj let prodajajo drag »lavinski balon«, katerega lastnosti **še niso zadovoljive in ga IKAR ne priporoča**. Tudi švedski radarski odmevnik »Recco«, pripomoček organiziranih reševalcev, še ne zadovoljuje v celoti. Kaže pa tudi, da ta naprava v Avstriji in Nemčiji moti telekomunikacije in celo lahko resno ogrozi varnost helikopterja.

Podkomisija poziva k **samozaščitnemu obnašanju prizadetih**. V vseh deželah so pozimi že na voljo **opozorila pred plazovi**, ki jih velja spoštovati. Izdano je bilo več **videokaset o snegu in plazovih**.

Pohvaljena je bila **slovenska izdaja šestjezičnega slovarja IKAR o snegu in plazovih**, ki ji bo letos sledila francoska izdaja, kasneje pa verjetno še katera.

Pavle Šegula

ko gre za zemljepisna imena, piše z veliko začetnico: *Ljubljansko Barje*, *Goriška Brda* (in ne, kot piše v SP, *Lj. barje*, *G. brda*; z veliko začetnico piše v teh imenih obe besedi med drugimi **Matjaž Kmecl**, ki se na slovenščino, verjetno, tudi nekoliko spozna). Kadar se druga beseda piše z malo začetnico, pri zemljepisnih imenih krajšava ne pride v poštev: *Šmarna gora* — **Gora*; *Črni vrh* (vzpetina) — **Vrh*; celo *Črni Vrh* (naselje) — **Vrh*; izpeljanke iz prve kategorije so narejene samo iz druge besede: *Barjanec*, *barjanski* (**Ljubljanskobarjanec...*), iz druge pa iz obeh: *Šmarnogorec*, *šmarnogorski* (**Gorec*), *Črnovršec*, *črnovrški* (npr. *črnovrška smučišča*, **vrška smučišča*). Zato *Kočevski Rog*, kot piše Delo, in ne *Kočevski rog*, kot piše Slovenec in kot zahteva univerzitetni učitelj slovenskega jezika **dr. Janez Dular**.

Zaključimo lahko s spoznanjem, da se pri nenaselbinskih zemljepisnih imenih (zdi se, da se pri stvarnih imenih to ne da izpeljati: *Dantejeva Komedia* — *Božanska komedija*, in ne **Božanska Komedia*; *Tavčarjeva Kronika* — *Visoška kronika*, in ne **Visoška Kronika*; glej v nadaljevanju *Planinski vestnik*) druga beseda piše z veliko začetnico, če je sama zase polnomeno vseslovensko razumljeno ime in je prvo besedo (pridevnik) brez škode za pomen mogoče izpustiti; ali z drugimi besedami: kadar je ime mogoče okrajšati na drugo besedo. In nasprotno (SP, 140). (Te stvari same po sebi sicer niso predmet tukajšnjega razmišljanja, hočejo pa posredno opozoriti, da v SP zevajo resne razpoke in se nanj ni mogoče tako biblično sklicevati, kot bi se rad moj oporečnik.)

Če naj bi se torej ta *vodnik* pisal z veliko začetnico, koliko bolj ali pa vsaj ravno toliko upravičeno bi se moral pisati z veliko začetnico *vodnik* v specifični rabi kot referenca za določeno osebo, npr. »Zjutraj nas je Vodnik zbudil že ob dveh... Pod vodstvom Vodnika smo vsi živi, celi, zdravi, poskočni in prešerni dosegli vrh Mont Blanca.« Je ta *vodnik* občno/vrstno ali lastno ime? Če v navedeni situaciji rečemo »vodnik«, enako točno vemo, kdo je mišljen, kot če bi rekli »Janez Smrčar«, če mu je tako ime. Torej je *vodnik* v tem primeru nadomestek za pravo lastno (osebno) ime, a ga po konvenciji pišemo z malo začetnico. In če bi ga pisali z veliko začetnico, kje bi se ta proces končal? V nemškem pravopisu, kjer se vsi samostalniki, ki so po definiciji imena, pišejo z veliko začetnico? Ali v srhljivo zlorabljenih SP, 49 in 111, s pesniško namigovalnim Človekom in Usodo, Resnico in Lepoto, Očetnjo in Domovino, Življenjem in Smrtjo, Veterino in Filozofijo (kot žargonska izraza za ustanovi se ta dva res morata pisati — ali naj bi se pisala, toda glej v SP sporna 103 in 104 — z veliko začetnico!), P/papirico v Vevčah in temle Č/člankom? (In zakaj ne bi pisal Članek z veliko, če naj pišem z veliko Vodnik?) In seveda Slovnico (ki je, morda, knjiga, gotovo pa apoteoza slovnice; pravi naslov knjige je Slovenska slovnica) in Pravopisom (ki je, morda, knjiga, gotovo pa...) (Le na kaj te/take velike začetnice namigujejo? Na Veličino, Izjemnost, Spoštovanje? No, potem je Klinarjev Vodnik veličastna, izjemna knjiga. — Ali na cinizem? V zvezi z Borovo teorijo (Teorijo?) o Venetih M. M. (Književni listi, 10.

avgust 1995) cinično nadomešča Borovo lastno ime z »Razlagalcem«.

Toda naredimo malo reda in skušajmo ločiti med **okrajšavo** lastnega imena in **nadomestkom** lastnega imena. Za okrajšavo bomo imeli tiste primere, ki ohranjajo kako besedo iz polnega prvotnega imena, za nadomestke pa tiste, ki segajo po občno-vrstni besedi v specifični rabi (t. j. kot referenca za določeno zadevo), vendar te občno-vrstne besede v polnem prvotnem imenu ni. Okrajšave so torej *Rog*, *Barje*, *Komedija*, *Slovnica*, *vodnik*, *vestnik*, *zijalka*, *stolp* za *Kočevski Rog*, *Ljubljansko Barje*, *Božanska komedija Slovenska slovnica*, *Karavanke* (*Planinski vodnik*), *Planinski vestnik*, *Potočka zijalka*, *Aljažev stolp*. Nadomestki so *knjiga* (za katerokoli določeno knjigo, v našem primeru »Karavanke — planinski vodnik«), *članek* (v našem primeru ima naslov »Stegovnik/Stegovnik« in »Pravopisne razpoke«), *gora* (za določeno goro, katere ime je iz sobesedila bralcu znano in jasno, v našem primeru *Štegovnik*, ki je zakuhal polemiko), *zemljevid* (kot nadomestek za navedeni zemljevid, ki ima naslov »Storžič in Košuta«), *vodnik* (kot nadomestek za ime določene osebe; ali tudi knjige, če te besede v naslovu ni, recimo »Bohinjske gore«).

Nadomestki se dosledno pišejo z malo začetnico. (Toda glej v nadaljevanju *Maršal* in zgoraj *Razlagalec*.)

Nesreče nepredvidnih

»Pomanjkljive izkušnje, česar se ljudje ne zavedajo, so najpogostejši vzroki za številne nesreče v gorah,« meni **Michael Lercher**, referent za planinsko izobraževanje v Avstrijskem Alpenvereinu. Iz lastnih izkušenj ve, da so predvsem moški od 40. leta starosti dalje rizična skupina planincev.

Najpogostejši vzroki za smrt v gorah so bili zadnja leta v Avstriji odpovedi srca in krvnega obtoka, kot pojasnjuje Lercher. V avstrijski helikopterski reševalni skupini to še predobro vedo. Dnevno so se morali lansko planinsko sezono od pozne pomladi do pozne jeseni približno štirikrat dnevno odpraviti na reševalni polet, »ker so si neizobraženi planinci naložili pretežko breme, si preveč upali in jih je potem zadela srčna kap«.

Kljub temu je planinstvo še vedno razmeroma nenevaren šport. Medtem ko se letno v Avstriji pri svojem hobiju poškoduje približno 10.000 planincev, odšepa v istem času kakšnih 700.000 nogometašev poškodovanih z igrišč. Nasprotno pa se nesreče na nogometnih igriščih le izjemoma končajo s smrtjo.

Prejšnja leta so bili predvsem jadralni padalci tisti, za katere je bil gorski svet usoden. Leta 1994 je, na primer, v Avstriji pri tej ekstremni športni panogi izgubilo življenje deset ljudi, medtem ko je bilo 173 poškodovanih.

Najslabše je po Lercherjevem prepričanju, »ko ljudje v kratkih hlačah in s površnikom čez rame tavajo po hribih«.

Leta 1994, za katero že obstajajo popolni in natančni podatki, je v Švici v gorskih nesrečah umrlo 126 ljudi.

Okrajšave se pišejo z veliko začetnico, dokler so vseslovensko enako polnopravno razumljene kot polno ime (ali če se, to je zlasti običaj pri zemljepisnih imenih, po hierarhično višje stoječem pravilu tako in tako v vsakem primeru pišejo z veliko začetnico), in z malo, če je razumevanje omejeno na omejen kontekst; ali tako naj bi bilo; odločata namreč tudi konvencija in tradicija; žal tudi neznanje in kontaminacija. (Zlasti pri *Planinskem vestniku* rada prevladata tradicija in občutek edinstvenosti; okrajšavo zapisujejo kot *Vestnik* celo tako ugledni poznavalci, kot je bil urednik **Tine Orel**.)

4. Naj polistam po PV 7—8/1995:

Na str. 322 so »Bohinjske gore« **Tineta Miheliča** dosledno nadomeščene z besedo »vodnik« (štirikrat) in tako je urednik mojega oponenta docela pustil na cedilu. Malo mu je pomagal na noge na str. 315 z »najnovejši Vodnik po Julijskih Alpah Tineta Miheliča« (verjetno zmotno), spet pa ga je (verjetno) razočaral na str. 313 z »v Fickovem vodniku« in na str. 325 z »iz Stritarjevega vodnika« in »v Stritarjevem vodniku«, če se mu že »da ti še gorniškega vodnika ne bo treba odpreti« na str. 313 (morda) ne zdi sporno. (»Morda« pravim zato, ker je »vodnik« tudi v tem sobesedilu rabljen kot referenca za čisto določene vodnike, ki imajo to besedo v naslovu.)

Na str. 365 berem: »... kar priča Potočka zijalka« in dalje okrajšano v istem besedilu: »Predniki so v zijalki...«. Na str. 366 najdem: »Pri Potočki zijalki smo...« in dalje v istem besedilu: »... v stenah pod Zijalko...« in »... v steni nad Zijalko...«. Kako se v resnici okrajša *Potočka zijalka*? V *zijalko* ali *Zijalko*?

Na str. 298 je »Aljažev stolp« okrajšan v »Stolp« (dosledno, torej ni tiskovna napaka), na str. 300—302 v »stolp« (dosledno, vsaj dvajsetkrat). Vendar pa »greben« na str. 298 (okrajšava za čisto določen greben, namreč znameniti V/vzhodni greben Triglava) v istem zanosnem besedilu, kjer najdemo »Stolp«, ni zaslužil, da bi bil napisan z veliko začetnico. (To sicer res ni običajno, toda isto velja potem za »Stolp«.)

Na str. 367 je »Gosposka steza« okrajšana v »stezo« (dosledno), »Planinski vestnik« (zelo pogosto na mnogih straneh) pa na str. 336 in 354 v »Vestnik« (torej dosledno, četudi ne dvomim, da bi se kje drugje našla okrajšava *vestnik*, ki je skušnjava mnogih piscev.)

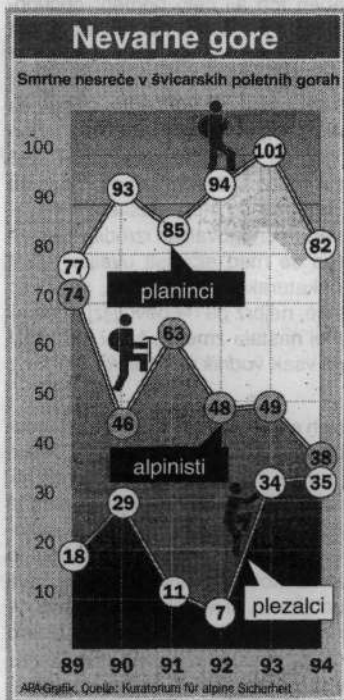
Kaj je mogoče reči k temu? Pomaga nam lahko preprosto preskus. Recimo: avtor knjige »V Rogu ležimo pobiti« ni tvegala nesporazuma. Beseda »Rog« je v vseslovenskem okviru polnopravno lastno ime in nujno ne potrebuje kvalificirajočega pridevnika *Kočevski*; dovolj pomena ima brez njega. Je torej samo zase vse-

To je 11 odstotkov manj kot leto prej, ko je v tej državi statistika zabeležila 142 smrtnih žrtev gor. K temu je treba dodati 48 žrtev v gorah, ki so umrle zaradi bole-

ni, predvsem zaradi srčne kapi. V celoti so morali švicarski gorski reševalci to leto pomagati 1836 ljudem, ki se jim je v gorah pripetila nesreča. To je 10 odstotkov več kot leto dni prej, švicarska planinska organizacija SAC pa to povečanje nesreč pripisuje lepemu poletnemu vremenu.

Od 1836 nesreč odpade na klasične gorniške športe, kot so planinstvo, alpinizem in plezanje, 1643 nesreč, ostanek pa so nesreče pilotov jadralnih padal in zmajev. Po podatkih SAC odpade 44 odstotkov nesreč na ponesrečene ali zbolele gorske popotnike, se pravi planince, 23 odstotkov na turne in drugačne smučarje, 10 odstotkov na plezalce in alpiniste, 7 odstotkov na jadralne padalce in dva odstotka na smučarje zunaj urejenih smučišč.

20 odstotkov reševanj je bilo na območjih, do koder so reševalci prišli popolnoma brez vseh težav, 45 odstotkov na lahko dostopnem terenu, 30 odstotkov na težavnem in le dobrih pet odstotkov v izjemno težavnem gorskem okolju. V celoti je bilo 10 odstotkov reševanj takih, da so reševalci morali v dolino nositi smrtno ponesrečene, 20 odstotkov rešenih je bilo popolnoma brez poškodb, četrtina je bila lažje, 45 odstotkov srednje hudo in 2,5 odstotka hudo poškodovanih. Od 174 mrtvih jih je po statistiki podleglo bolezni 48, od tega največ srčnemu infarktu. 126 ljudi je umrlo v klasičnih gorskih nesrečah, kar je 16 manj kot leto dni prej. Enajstodstotno zmanjšanje je treba po mnenju SAC pripisati manjšemu številu nesreč na smučarskih in visokogorskih turah.

slovensko razumljeno lastno ime in se piše z veliko začetnico. (Seveda se piše z veliko začetnico predvsem zato, ker je ime gore/gorovja/pokrajine — to, žal, kot rečeno, urednikom Slovenca ni jasno — vendar je naš poudarek na vprašanju, kako nujen je zanj pridevnik *Kočevski*.) — Ali lahko objavimo v Delu članek z naslovom »Sto let Vestnika« in bo vseslovensko razumljen kot »Sto let Planinskega vestnika«? Ali ne bo vrsta ljudi vprašala: »Kateri časopis se pa imenuje Vestnik?« (Ker smo ga zapisali z veliko začetnico, je to pač ime časopisa!) (Odgovor: »Marsikateri«, npr. Vestnik, ki ga izdaja Univerza v Ljubljani — a tega pri naslovu »Sto let Vestnika« nismo imeli v mislih, vrh tega ima ta šele 26 let — gotovo pa še marsikatera ustanova za svoje interne potrebe, od katerih pa tudi nobeden nima sto let. Nepoznavalski bralec ne more, in tudi ni dolžan, v »Vestniku« prepoznati *Planinskega vestnika*. »Vestnik« lahko pomeni PV samo za ozek krog poznavalcev v omejenem kontekstu in ni njegovo lastno ime; glede na to, da je okrajšava za pravo lastno ime, pa so mnenja glede velike začetnice v resnici deljena. Osebnost menim, da so besedo »Vestnik« — z veliko začetnico — zasedla glasila, ki imajo (samo) to besedo napisano kot svoj naslov in je njihovo polno ime.) In če bi napisali »Sto let vestnika«, bi vrsta ljudi vprašala: »Kateri vestnik?« in bi morali dopolniti z besedo *Planinskega*; vestnik torej nujno potrebuje kvalificirajoči pridevnik *Planinski*. Vestnik (z veliko začetnico) torej ni pravo ime za PV, in vestnik ni popolno ime. Šele ime *Planinski vestnik* je vseslovensko razumljeno, to pomeni, da samo beseda *vestnik* ni polno- sporočilno ime, *Vestnik* pa je napačno ime. (V prvi vrsti je sploh občno ime.) Šele kot okrajšava za *Planinski vestnik* postane razumljiv za ozek krog poznavalcev, in še za te samo v takem sobesedilu, ko je jasno, kaj krajša. Take nepopolne, od bližnjega konteksta odvisne, torej nesamostojne okrajšave se po konvenciji pišejo z malo začetnico, kot se pišejo tudi v polni dvobesedni izhodiščni obliki. Torej: *Potočka zijalka* — *zijalka*, *Aljažev stolp* — *stolp*, *Gosposka steza* — *steza*, *Planinski vestnik* — *vestnik*, *(Julijske Alpe) P/planinski vodnik* — *vodnik*. (Konvencija pa resnično ni dovolj utrjena in zamenjave so pogostne. Npr. Delo, 20. septembra 1995: »V Andreottijev prid bo pričal tudi nekdanji predsednik republike F. Cossiga.« V Družini 17. septembra 1995: »Slavnostni govornik je bil predsednik Republike Milan Kučan.« *Republika Italija (RI)* se torej okrajša v *republiko*, *Republika Slovenija (RS)* pa v *Republiko*??? Mislim, da bi tu kot vsesplošno razumljeno in v polnem imenu prvo navedeno besedo *Republika* morali v vseh primerih pisati z veliko začetnico. To dejstvo — in če k temu dodamo še nihanje pri administrativnih organih *Vlada*, *S/skupščina*, *Izvršilni odbor*, *Upravni odbor*, itd., in če se spomnimo, da je Toporišič zagovarjal pisavo *Maršal* kot nadomestek za **Josip Broz** [v Načrtu pravil iz leta 1981, v SP pa najdemo vzporedne primere pri 38, 43 in 47] in odklanjal *Delavec* ali *Delavka* kot nadomestek za, recimo, *Anton Podpečan* oziroma *Jelka Močnik* [in prav tako ni dovolil nadomestkov *Inženir*, *Doktor*, *Zdravnik*,

Profesor, *Strugar*, *Varilec*, *Pastir*, *Hlapec*, *Kmet* itd. v specifični rabi (glej spredaj *vodnik* kot nadomestek za *Janez Smrčar*), četudi se zdi, da je pri *P/predsednik* nekoliko zanihal] — pa nam seveda kontaminira pravkar izpovedani regulativ in vrata se odpro za točno tako stanje, kakršno je sedaj: piši tako ali drugače, ali tako, kot ti je bolj pri srcu, SP ne bo mignil z mezinco.)

Imena planinskih koč se pišejo takole: *Dom Valentina Staniča* (toda *Staničev dom*), *Koča pri Triglavskih jezerih* (toda *Kamniška koča*), *Zavetišče pod Špičkom* (toda *Bavčarjevo zavetišče*), *Bivak IV* (toda *Furlanov bivak*). Okrajšano v jasnem sobesedilu s specifično referenco: »Šele proti polnoči smo prišli v dom/kočo/zavetišče/bivak« (toda pri pogovornih izrazih po konvenciji: »... v Štirico, na Tičarico, na Poštarco, na Staničko, na Kredarico, na Robleka, na Pogačnika, ker so to lastno- (ne občno-!) imenske žargonske skovanke za standardna lastna imena) — in četudi je popolnoma jasno, v kateri *dom/kočo/zavetišče*, ker je bilo polno ime v sobesedilu že omenjeno in so ti izrazi (občnoimenske) okrajšave. (Torej nikakor: »Šele proti polnoči smo prišli v *Dom/Kočo/Zavetišče...« Zato tudi (*Fickov*) *vodnik*, (*Stritarjev*) *vodnik*, (*Planinski*) *vestnik*. In »Zadnji Travniki«, kot je na str. 365 trikrat zapisano, bo moral »degradirati« v *Zadnji travnik* (ki se verjetno sploh ne da okrajšati v *travnik* (pa tudi ne v *Travnik*), to pomeni, da druga beseda sama zase celo v jasnem kontekstu ni imensko sporočilna; mimogrede: mislim, da je v tistem sobesedilu pravilna množinska oblika *Zadnji travniki*).

Tak zapis bomo imeli za reden, normativen. Vedno pa je mogoč izreden zapis z veliko začetnico, ki pa je odklon od norme, vendar z razlogom; avtor hoče besedi/Imenu podeliti poseben ton ali celo pomen: občudovanje, priznanje, veličastnost, izjemnost, edinstvenost (SP, 49, 111). Zato (verjetno) na str. 298 »Stolp« in (manj verjetno) na str. 336 in 354 »Vestnik« in (še manj verjetno) na str. 366 »Zijalka«. (Iz konteksta izhaja, da sta zadnja dva primera s tega vidika napaki.) Tak avtorski poudarek je mogoč še marsikje, zato na str. 313 »Lepota« (vendar z njim ne kaže pretiravati, zlasti če grozi, da se bo v kakem povsem nepesniškem in nezanosnem tekstu čustveno-namigovalsko izrodil v prazen srh). *Triglavska stena* se med alpinisti uveljavlja kot *Stena* — drugače kot katerakoli druga stena, četudi so tudi te dovolj veličastne, najbrž pa ne dovolj izjemne ali edinstvene — ali pa bi nastala zmeda, če bi kar vsaki rekli *Stena*. (Zato tudi vsak *vodnik* ni *Vodnik*.)

Nikakor ne navajam teh primerov zato, da bi grajal urednika PV (in PZS kot izdajatelja), saj precej dobro slutim meje, prek katerih zaradi stanja stvari ne moreta iti. Nujno bi potrebovala lektorjevo pomoč, ki pa je ni in je najbrž ne bo: uredniku bi kazala ažurnost, PZS bi nakopala stroške, lektor pa delu zaradi narave stvari tako in tako ne bi bil docela kos. (Narava stvari: zaradi zapletene situacije na terenu, ki je porazila celo avtorje SP, je skoraj nemogoče imeti popolno in zanesljivo znanje.) Iz tega sledi, da je skrajno naivno pričakovati, da bo urednik (ki ne more bolje znati pravopisa, kot je zabeležen v SP, in si zanj tudi ne more vzeti neomejeno/

»neskončno« veliko časa) pravopisno zanesljivo prede-
loval dopise ali jim dajal dokončen pravopisni žegen; po
sili razmer dopušča sporne stvari in je neodgovorno
sklicevati se nanj, češ da ni imel nič proti takemu in take-
mu zapisu. Vsak avtor, če se ima za Slovenca, se je
dolžan toliko pobrigati za pravopis (konec koncev brez
njega ne moremo in večina normiranih stvari ni sporna!),
da ne predloži uredništvu kakršnegakoli neotesanega
približka; če pa nalogi ni kos, naj si poišče lektorja, pre-
den svoj umotvor odpošlje. (Če drugega ne, je lektor pri-
praven vsaj za to, da prevzame odgovornost.)

Če se bo kdo resnično poglubil v te zadeve, bo spoznal
in priznal, da je treba SP 1990 izdatno razširiti z mnogi-
mi podatki, ki so temelj planinskega pisanja. Mislim, da

bi temeljita izdelava take razširitve skupaj z obsežnim
slovarčkom najbolj nujnih imen (slovár, ki bo nekoč
dodan SP-ju, bo rešil le majhno število planinskih pro-
blemov) dosegala raven visokokvalitetne diplomske
naloge, če ne bi prehajala že v zahtevnost magistrske
naloge. (Sicer pa je o ravni naloge težko soditi, saj tre-
nutno stvari niso domislili niti doktorirani učenjaki.) Zato
naj si moj oporečnik ne domišlja, da bo čez noč roko-
hitrsko rešil te probleme s priložnostnim člankom. Pa
tudi ne z bridkim SP ob boku in s pretentanjem materni
jezik ljubeče slavistke.

(To je prirejen izveček iz članka, ki je v polnem obsegu izšel v Slavi št.
1—2/1994—95 in bil prevetren v lingvističnem krožku Filozofske fakultete
20. novembra 1995.)

RAZVOJ DELA Z MLADIMI V PLANINSKI ORGANIZACIJI

USPEHI POD MENTORSTVOM IZKUŠENIH

IRENA MUČIBABIĆ

Od ustanovitve slovenske planinske organizacije leta
1893 pa do I. svetovne vojne je bila manjša pozornost
planinske organizacije namenjena le delu podmladka
— dijakom, katerim je omogočala popuste v planinskih
kočah. Vzgojnega dela z mladimi ni organizirala planin-
ska organizacija, saj je imela predvsem narodne cilje in
na podlagi teh tudi gospodarske (gradnja slovenskih
koč, nadelava poti). Z mladimi so delali posamezniki,
velikokrat profesorji.

Po I. svetovni vojni so se stvari začele počasi premi-
kati. Leta 1921 je **Pavel Kunaver** napisal knjigo »Na
planine«, namenjeno »vsem, ki se zanimajo za planin-
stvo... posebno mladini«. Planinska mladina je po-
nekod začela organizirano delovati (dijaško planinsko
društvo »Skuta« na mariborski gimnaziji, »Sinja zarja«
v Ajdovščini in Šturjah, taborjenja v okviru Zveze ml-
dinskih društev na Tržaškem...).

DELO DO ZAČETKA II. SVETOVNE VOJNE

Planinska organizacija se je naposled začela zavedati,
da mora posvečati organizirano skrb podmladku. Tako
so novembra leta 1933 na skupščini SPD sklenili, naj
Osrednji odbor SPD takoj razmisli o ustanovitvi mladins-
ke organizacije in izdela pravilnik. Nastale pa so
težave zaradi šolskih predpisov, ki niso dovoljevali
včlanjevanja v organizacije, ki bi lahko bile tudi poli-
tične. Tako je bilo članstvo v mladinskem odseku SPD
kar nekaj let posredno — preko Ferijalnega saveza
(FS). Za vzgojo mladih članov pa so se namenili po-
skrbeti z dijaškimi kolonijami (temu so namenili Malnar-
jevo koč na Črni prsti), s predavanji, smučarskimi
tečaji in izleti. Že leta 1935 so na občnem zboru SPD
poročali, da je mladinski odsek v polnem razmahu,
pomembnost mladih članov SPD pa je razvidna tudi iz
pregleda članstva — s tem letom se začne delitev član-
ov na redne, akademsko skupino in mladince.

Na področju dela z mladimi je bil zelo aktiven Pavel
Kunaver. Ugotavljal je, da so mladi še premalo planin-

ske izobraženi, da precenjujejo svoje sposobnosti v
gorah in da primanjkuje vodij mladih, vse to pa botruje
prepogostim nesrečam mladih ljudi v gorah. Zavedal se
je tudi pomena poklicnih pedagogov pri delu s planinsko
mladino in ugotavljal, da zelo malo mladih planincev
vodi poklicni pedagog, kar »je škoda, je greh nad mladi-
no«. Ker je bilo delo z mladimi še vedno usmerjeno na
dijake, je leta 1941 priporočil, naj se delo z mladimi
začne že pri nižješolcih, ki so bolj dovzetni za nauke.

USTANOVITEV MLADINSKE KOMISIJE

Organizirano delo z mladimi je prekinila II. svetovna voj-
na. V prvih letih po njej so imeli v planinski organizaciji
nekaj težav z vključevanjem mladine, saj je bila ta preza-
poslena z obnovitvenimi deli. Planinska vzgoja v tistem
času je imela bolj pridih politične oziroma obrambne
vzgoje, ki naj bi mlade vzgajala v duhu socialistične
družbe in v pripravljenosti na obrambo države.

Ko se je delo z mladimi planinci spet postavljalo na noge,
so začeli razmišljati o primernih vodjih mladih. Leta 1949
je na regionalnem sestanku gorenjskih PD **Kosta** iz Trziča
poudaril tisto, o čemer je že pred vojno pisal P. Kunaver —
naj se z mladimi poveže tudi učiteljski kader in naj jih vodi v
gore v skupinah, saj se je tak način pokazal kot dober in je
mladino zelo navdušil za planinstvo.

Delo z mladimi se je po vojni razširilo na osnov-
nošolce (pionirje), ponekod so začeli ustanavljati pi-
onirske odseke. V petdesetih letih so se PD začela
povezovati s šolami in so ustanavljala planinske sku-
pine, da pa bo učiteljski in proforski kader potrebno
navdušiti za planinstvo, so govorili celo na plenumu
PZJ leta 1953.

Ker se je delo s planinskim podmladkom razširjalo, se
je v planinski organizaciji pokazala potreba po ustano-
vitvi komisije, ki bi bila pristojna za mladino. Tako je bil
leta 1956 na 4. redni skupščini PZS sprejet sklep o
ustanovitvi Mladinske komisije (MK) pri PZS. Ta ko-
misija je takoj intenzivno pričela delati. Še isto leto je
organizirala posvet vodij MO, takoj naslednje leto pa
začela izobraževati mladinske vodnike.